

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу *Настенка Олега Руслановича*
«Стратегічне партнерство бізнесу та освіти
як умова інноваційного розвитку регіону»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми дисертаційної роботи «Стратегічне партнерство бізнесу та освіти як умова інноваційного розвитку регіону» не викликає сумнівів і обумовлена сучасними викликами соціально-економічного розвитку України. За умов посилення глобальної конкуренції, цифрової трансформації економіки та необхідності нагромадження потенціалу для повоєнного відновлення, особливого значення набуває формування ефективних механізмів взаємодії між ключовими суб'єктами інноваційного розвитку. Одним із таких механізмів виступає стратегічне партнерство бізнесу та освіти, здатне забезпечити узгодження потреб ринку праці з результатами освітньої діяльності на рівні регіону та країни в цілому.

Важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності регіонів є розвиток людського капіталу, який формується насамперед у системі освіти та реалізується через економічну діяльність суб'єктів господарювання. Водночас в Україні зберігається проблема недостатнього рівня взаємодії закладів освіти з бізнес-середовищем, що негативно впливає на якість підготовки фахівців, комерціалізацію результатів наукових досліджень та інноваційну активність регіонів. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах необхідності модернізації системи вищої освіти та її адаптації до потреб інноваційної економіки. Ефективна співпраця бізнесу та освіти сприяє формуванню сучасних компетентностей здобувачів освіти, розвитку підприємницької культури, підтримці стартапів і створенню інноваційних продуктів. Водночас стратегічний характер такої взаємодії дозволяє перейти від окремих проєктів співпраці до формування довгострокових партнерських відносин, орієнтованих на досягнення спільних цілей регіонального розвитку.

Значущість теми також посилюється необхідністю впровадження в Україні європейських підходів до розвитку регіональних інноваційних екосистем і реалізації концепції смарт-спеціалізації. За сучасних умов саме

партнерство освіти, бізнесу, науки та влади розглядається як основа забезпечення інноваційного зростання територій. Розвиток таких партнерських відносин створює передумови для підвищення інвестиційної привабливості регіонів, активізації інноваційної діяльності та ефективнішого використання наявного потенціалу. Важливим є й те, що результати дослідження мають безпосередню практичну спрямованість та можуть бути використані при формуванні регіональної політики інноваційного розвитку. Дисертаційна робота спрямована на вирішення важливого науково-прикладного завдання, пов'язаного з обґрунтуванням теоретичних засад і розробленням практичних рекомендацій щодо розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти. Зазначене свідчить про своєчасність та наукову значущість проведеного дослідження. Отже, обрана тема дисертаційної роботи є актуальною, має важливе теоретичне та практичне значення і відповідає сучасним потребам інноваційного розвитку регіонів України.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету: «Теорія і практика сталого розвитку: держава, бізнес, громада» (державний реєстраційний номер 0120U104957, 2020-2023 рр.); «Смарт-спеціалізація та інноваційна парадигма розвитку національної економіки: пріоритети та перспективи» (державний реєстраційний номер 0121U114146, 2021-2024 рр.); «Економіка та суспільство: сталий, інноваційний, цифровий розвиток» (державний реєстраційний номер 0125U001426, 2025-2028 рр.). Особистий внесок здобувача у виконання зазначених науково-дослідних робіт підтверджується відповідними довідками, поданими у додатках до дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Обґрунтованість сформульованих у дисертаційній роботі наукових положень, висновків і практичних рекомендацій забезпечується коректно сформованою теоретико-методологічною базою дослідження. Автор спирається на положення економічної теорії, економічного аналізу, регіональної економіки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно питань стратегічного партнерства бізнесу та освіти на рівні регіону. У роботі використано чинні законодавчі й нормативно-правові акти Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, органів державної влади та місцевого самоврядування країни. Достовірність отриманих результатів забезпечено використанням широкої інформаційно-аналітичної бази, а також

грунтовним опрацюванням вітчизняних і зарубіжних наукових праць за тематикою дослідження. Для реалізації поставленої мети та вирішення визначених завдань автором застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Системний підхід використано для обґрунтування форм взаємодії бізнесу та освіти в регіонах країни за ієрархічними рівнями інтеграції. Метод логічного узагальнення в роботі застосовано для характеристики нормативного підґрунтя розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти в країні, окреслення переваг від стратегічного партнерства. Структурно-логічний підхід покладено в основу обґрунтування принципів стратегічного партнерства бізнесу та освіти. Методи абсолютних, відносних і середніх величин, аналізу рядів динаміки та структурних зрушень застосовано для оцінювання тенденцій інноваційного розвитку регіонів країни та рейтингу України серед країн світу. Порівняльний та графічний методи лягли в основу оцінювання регіонального розподілу контингенту здобувачів вищої освіти за ІТ-фахом. Монографічний метод покладено в основу обґрунтування архітекtonіки сучасного наукового дискурсу щодо побудови партнерства бізнесу та освіти, обґрунтування комплексного організаційно-економічного механізму трансформації ЗВО в підприємницький університет. Контент-аналіз використано для демонстрації найкращих практик співпраці бізнесу та освіти, висвітлення прикладів співпраці з бізнесом українських університетів-лідерів в ІТ-сфері. Метод експертних оцінок покладено в основу побудови матриць ключових конкурентних переваг для бізнесу та освіти від співпраці, партнерства та стратегічного партнерства на рівні регіону. Сценарний підхід використано для обґрунтування сценаріїв розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти в інтересах інноваційного розвитку регіону.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави констатувати успішне досягнення автором поставленої мети дослідження та комплексне вирішення наукових завдань, пов'язаних з обґрунтуванням теоретичних і методичних положень розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти в контексті забезпечення інноваційного розвитку регіонів. Результати дослідження характеризуються науковою новизною, теоретичною цінністю та мають практичне значення для їх подальшого впровадження.

Серед результатів дослідження, які становлять найбільший науковий інтерес, доцільно виокремити такі положення.

Насамперед заслуговує на увагу сформований в роботі понятійно-категорійний апарат дослідження, що базується на визначенні та характеристиці трьох ієрархічних рівнів взаємодії представників бізнесу та освіти – співпраці, партнерства, стратегічного партнерства за критеріями ступеня координації дій, рівня спільної відповідальності та стратегічної орієнтації учасників взаємодії (с. 40, 42). Орієнтація стейкхолдерами на виокремлені ієрархічні рівні дозволить вчасно визначати передумови переходу до більш високих форм взаємодії й створить теоретичне підґрунтя для обґрунтування механізмів стимулювання взаємодії між ними задля посилення інноваційної активності та формування регіональної інноваційної екосистеми.

До вагомих наукових результатів слід віднести концептуальний підхід до оцінювання потенціалу стратегічного партнерства бізнесу та освіти в регіоні, що базується на побудові матриць взаємних конкурентних переваг від реалізації різних форм взаємодії й систематизації ключових умов ефективного розвитку взаємодії бізнесу та освіти (с. 50, 52, 53). Такий підхід має стати підґрунтям для обґрунтованого вибору пріоритетних напрямів співпраці, підвищення результативності спільних заходів і проєктів, посилення конкурентоспроможності регіональної економіки та оздоровлення системи освіти як сьогодні, так і в повоєнний період.

Науковий інтерес представляє систематизація принципів стратегічного партнерства бізнесу та освіти як драйверу інноваційного розвитку регіону, в основу формулювання яких в роботі покладено встановлення причинно-наслідкових зв'язків між принципами ефективності та конкурентоспроможності бізнесу, якісної та конкурентної освіти та дієвості органів регіональної влади (с. 76, 79). Використання на практиці сформульованих принципів дозволить забезпечити узгодження інтересів стейкхолдерів в межах сформованої взаємодії, підвищити ефективність використання регіонального інноваційного потенціалу та створити передумови для сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Практичну цінність має методичний підхід до діагностики рівня інноваційного розвитку та потенціалу формування інноваційної екосистеми в регіонах країни, в основу якого покладено процедуру триступеневого оцінювання: 1) визначення місця країни за інноваційним розвитком серед країн світу; 2) диференціація регіонів країни за показниками інноваційної активності в країні; 3) характеристика потенційних можливостей для інноваційного розвитку регіонів країни за ключовим показником, який формує рівень інноваційної активності території (с. 83-96). Використання запропонованого підходу має стати підґрунтям для предметного розроблення

стратегій розвитку інноваційних екосистем у межах регіональної економіки та подолання на цій основі міжрегіональних диспропорцій і підвищення глобальної інноваційності національної економіки.

Заслуговує на увагу процедура комплексного оцінювання відповідності напрямів взаємодії бізнесу та освіти в країні ознакам стратегічного партнерства, в основу якої покладено процедуру поетапного якісного співставлення наявних практик співпраці університетів з представниками бізнес-середовища регіону та найкращих зарубіжних практик, ґрунтовний аналіз результативності наукової діяльності закладу вищої освіти (с. 106-111, 115, 117). Використання запропонованої процедури дозволить визначити переваги та проблемні аспекти партнерської взаємодії, а також створити передумови для ефективного залучення стратегічних партнерів до процесів формування та розвитку регіональних інноваційних екосистем.

Практичне значення має запропоновані в роботі концептуальні засади забезпечення якості вищої освіти як драйвера інноваційного розвитку регіону, які ґрунтуються на інтеграції умов забезпечення якості освітніх послуг, механізмів стратегічного партнерства закладів вищої освіти та представників регіонального бізнесу й використанні найбільш перспективних форм їх взаємодії (с. 156). Завдяки цьому було доведено наявність причинно-наслідкових взаємозв'язків між удосконаленням системи освіти, розвитком людського потенціалу, стимулюванням підприємництва та формуванням регіональної інноваційної екосистеми.

Окремо слід відзначити комплексний організаційно-економічний механізм трансформації закладу вищої освіти в підприємницький університет, в основу якого покладено інтеграцію організаційного, освітнього, науково-інноваційного, фінансово-економічного, партнерського та цифрового блоків і який передбачає поетапну реалізацію трансформаційних змін всередині університету (с. 167, 169, 171, 173). Стратегічний перехід керівництва закладу освіти та його стейкхолдерів на впровадження виокремлених функціональних блоків буде сприяти розвитку довгострокової співпраці з представниками бізнесу та посиленню ролі університету як активного учасника інноваційної трансформації економіки регіону.

Цікавим як з наукової, так і з практичної точок зору є сценарний підхід до розвитку стратегічного партнерства представників бізнесу та освіти в інтересах інноваційного розвитку регіону, в основу якого покладено поетапний перехід від адаптивної взаємодії до формування регіональної інноваційної екосистеми через реалізацію трьох взаємопов'язаних сценаріїв – адаптивного, інноваційно-проектного та екосистемного (с. 180, 185, 190).

Перевагою є той факт, що в роботі для кожного сценарію визначено часові межі реалізації, ключові напрями взаємодії, систему КРІ окремо для представників бізнесу та закладів вищої освіти, ризики, бар'єри та заходи щодо їх мінімізації з урахуванням досягнутого рівня інноваційного розвитку території. Урахування стейкхолдерами можливих перспектив розвитку сприятиме формуванню стратегічного партнерства бізнесу та освіти на засадах диференційованого підходу відповідно до рівня інноваційної активності та потенціалу регіонів.

Наукове значення та практична цінність одержаних результатів дослідження

Наукова цінність дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів стратегічного партнерства бізнесу та освіти для пришвидшення темпів інноваційного розвитку регіону.

Практична цінність результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що її основні положення доведено до рівня методичних підходів і практичних рекомендацій, які можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, закладами вищої освіти, бізнес-структурами та громадськими організаціями під час формування та реалізації механізмів стратегічного партнерства бізнесу й освіти, розвитку регіональних інноваційних екосистем, підвищення якості підготовки людського капіталу та забезпечення інноваційного розвитку регіонів України. Найбільш вагомими результатами дисертації в практичному аспекті слід вважати: систематизацію форм взаємодії бізнесу та освіти за рівнями інтеграції (с. 39-42); принципи стратегічного партнерства бізнесу та освіти як важеля інноваційного розвитку регіону (с. 75-79); комплексний організаційно-економічний механізм трансформації закладу вищої освіти в підприємницький університет (с. 170-174); сценарії розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти в інтересах інноваційного розвитку регіону (с. 180-190).

Практична цінність сформульованих автором наукових положень і рекомендацій підтверджується їх використанням у діяльності відповідних установ і організацій, що засвідчено наданими документами про їх впровадження в діяльність Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (довідка №9306/02/11-01-31 від 07.04.2026 р.), Департаменту «Центр надання адміністративних послуг» Черкаської міської ради (довідка №0501-06/176 від 31.03.2026 р.), Черкаської філії «Газорозподільчі мережі України» (довідка №869/05 від 06.04.2026 р.),

ТОВ «Черкаський завод з утилізації та переробки шин «КРИХТА» (довідка №10-05/517 від 05.02.2026 р.). Результативність і значущість розроблених теоретико-методичних і прикладних положень дисертації підтверджуються також їх використанням в освітньому процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України (довідка №441/03-12/12.01 від 01.04.2026 р.).

Повнота викладення наукових положень, матеріалів, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць, серед яких 5 статей у фахових наукових виданнях України категорії «Б» та 12 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованих праць становить 6,19 друк. арк., з яких 4,93 друк. арк. належать особисто автору. Результати дисертаційної роботи отримали належну апробацію під час участі автора у наукових заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів, що забезпечило їх фахове обговорення й підтвердження наукової цінності. Аналіз наукових публікацій здобувача свідчить про достатній рівень висвітлення основних положень дисертаційної роботи, її наукової новизни, теоретичних узагальнень та практичних результатів. Кількість і характер опублікованих праць дають підстави стверджувати, що результати дослідження належним чином представлені в науковому просторі та повною мірою відображають зміст дисертації.

Дотримання норм академічної доброчесності

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та повними текстами наукових публікацій автора, в яких апробовано й висвітлено основні результати дослідження, дає підстави стверджувати про чітке дотримання Олегом Руслановичем принципів академічної доброчесності. Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, а використані наукові джерела, результати досліджень та наукові ідеї інших авторів супроводжуються належним чином оформленими посиланнями. Зміст роботи, характер викладу матеріалу, рівень опрацювання наукової літератури та обґрунтованість отриманих результатів свідчать про самостійний характер проведеного дослідження, коректне використання джерельної бази та високий рівень академічної культури здобувача.

Дискусійні питання та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом дисертаційна робота справляє позитивне враження завдяки ґрунтовності проведеного дослідження, логічності викладу матеріалу та практичній значущості отриманих результатів. Разом із тим, окремі аспекти роботи мають дискусійний характер, що не зменшує її наукової цінності, а навпаки, створює передумови для подальшого наукового обговорення та розвитку порушених автором ідей.

1. Дискусійним являється положення, що стратегічне партнерство бізнесу та освіти в роботі переважно розглядається як чинник інноваційного розвитку регіону, тоді як недостатньо уваги приділено зворотному впливу рівня інноваційного розвитку регіону на інтенсивність і форми такого партнерства. Водночас практика свідчить, що наявність розвиненої інноваційної інфраструктури, інноваційно активного бізнесу, наукових центрів та сприятливого інституційного середовища сама по собі виступає важливою передумовою формування стратегічних партнерств бізнесу та освіти. Більш детальне висвітлення двостороннього характеру зазначених взаємозв'язків дозволило б поглибити теоретичні засади дослідження.

2. Дискусійним видається підхід автора щодо використання рівня розвитку ІТ-сфери як одного з ключових індикаторів оцінювання потенційних можливостей інноваційного розвитку регіонів України (с. 88-90). В роботі недостатньо обґрунтовано, чому саме ІТ-сектор обрано як визначальний показник формування інноваційної активності на регіональному рівні. Водночас сучасні регіональні інноваційні екосистеми характеризуються багатогалузевою структурою та можуть успішно розвиватися на основі різних напрямів смарт-спеціалізації, зокрема машинобудування, агропромислового комплексу, біотехнологій, енергетики, креативних індустрій чи оборонно-промислового комплексу. За таких умов концентрація уваги переважно на ІТ-сфері може певною мірою звужувати розуміння чинників інноваційного розвитку регіонів і не повністю враховувати їхню галузеву специфіку. У зв'язку з цим доцільним було б більш детально аргументувати вибір ІТ-сектору як базового індикатора або доповнити дослідження аналізом інших високотехнологічних і наукоємних видів економічної діяльності, що формують інноваційний потенціал регіонів України.

3. Дискусійним є використання як бази дослідження виключно освітніх програм, що отримали зразкову акредитацію, для систематизації напрямів співпраці університетів і бізнесу (рис. 2.5, с. 111). В роботі недостатньо обґрунтовано, чому саме зазначена категорія освітніх програм була обрана як

еталон для формування відповідних висновків. Дійсно, факт отримання зразкової акредитації свідчить про високий рівень якості освітньої програми загалом, однак не завжди означає наявність найефективніших практик взаємодії з бізнесом порівняно з іншими програмами, які мають успішний досвід партнерства, але не отримували зразкового рівня акредитації. Крім того, результати акредитації залежать від сукупності критеріїв оцінювання, серед яких співпраця з роботодавцями є лише одним із компонентів. У зв'язку з цим доцільним було б додатково обґрунтувати репрезентативність сформованої вибірки або розширити аналіз за рахунок інших успішних освітніх програм, що дозволило б підвищити рівень узагальнення отриманих результатів та обґрунтованість сформульованих висновків.

4. У представленій на рис. 3.2 (с. 167) моделі функціональних блоків підприємницького університету як ключової форми стратегічного співробітництва бізнесу та освіти недостатньо уваги приділено механізмам оцінювання результативності реалізації кожного із запропонованих блоків. Зокрема, рисунок детально відображає функціональні напрями діяльності та інструменти їх реалізації, однак не містить системи показників ефективності, які б дозволяли оцінювати рівень досягнення поставлених цілей, результативність використання ресурсів і вплив окремих блоків на інноваційний розвиток регіону. Відсутність таких елементів ускладнює практичне застосування запропонованої моделі та проведення моніторингу успішності трансформації університету в підприємницький. На нашу думку, доповнення моделі відповідною системою індикаторів дозволило б підвищити її прикладну цінність і обґрунтованість управлінських рішень щодо розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти.

5. У запропонованому екосистемному сценарії розвитку стратегічного партнерства бізнесу та освіти в регіоні (рис. 3.8, с. 190) значна увага автором приділена очікуваним результатам, ризикам і напрямам їх подолання. Водночас дискусійним видається включення до складу ключових показників ефективності таких індикаторів, як позиції закладів вищої освіти у міжнародних рейтингах та частка талановитих випускників і науковців, що залишаються в регіоні. Зазначені показники значною мірою залежать від впливу зовнішніх факторів макроекономічного, демографічного, безпекового та інституційного характеру, які перебувають поза межами безпосереднього впливу стратегічного партнерства бізнесу та освіти. Натомість доцільним було б доповнити систему КРІ показниками, які безпосередньо характеризують результативність партнерської взаємодії, зокрема кількістю спільних інноваційних проєктів, обсягами комерціалізації результатів досліджень,

кількістю створених стартапів, рівнем залучення бізнесу до освітнього процесу, масштабами дуальної освіти та обсягами інвестицій у спільні науково-освітні ініціативи. Це дозволило б підвищити обґрунтованість оцінювання ефективності запропонованого сценарію та посилити його практичну спрямованість.

Зазначені зауваження не мають принципового характеру, не впливають на достовірність та обґрунтованість отриманих результатів і не змінюють загалом позитивного враження від дисертаційної роботи О.Р. Настенка.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність чинним вимогам

Дослідження на тему «Стратегічне партнерство бізнесу та освіти як умова інноваційного розвитку регіону» є самостійною завершеною науковою працею, у якій вирішено актуальне науково-прикладне завдання, пов'язане з обґрунтуванням заходів, спрямованих на формування засад, активізацію й підвищення результативності стратегічного партнерства бізнесу та освіти задля розвитку інноваційного потенціалу, нагромадження людського капіталу та забезпечення конкурентоспроможності регіону. Отримані автором результати характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною спрямованістю, а сформульовані висновки й рекомендації становлять науковий і прикладний інтерес для подальшого розвитку досліджень у сфері збільшення інноваційного потенціалу регіональної економіки.

Наукові положення та результати дисертаційної роботи пройшли належну апробацію під час участі автора у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і знайшли відображення у відповідних наукових публікаціях. Опубліковані праці достатньою мірою розкривають зміст дисертаційної роботи, її наукову новизну, теоретичне значення та практичну спрямованість.

Використання автором сучасного методичного інструментарію, широкої інформаційно-аналітичної бази та комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження забезпечило належний рівень обґрунтованості та достовірності отриманих наукових результатів. Дисертаційна робота характеризується логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу, аргументованістю наукових положень і належним рівнем візуалізації результатів дослідження. Практична цінність одержаних результатів підтверджується їх використанням у діяльності установ та організацій, що засвідчено відповідними документами про впровадження. Аналіз змісту

дисертації дає підстави стверджувати, що здобувачем дотримано принципів академічної доброчесності, а також забезпечено належний рівень академічної етики та культури наукового дослідження.

Високий ступінь теоретичної розробленості теми, комплексність проведеного дослідження, обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів, логічність висновків та практичних рекомендацій, а також їх наукова новизна і практична значущість дозволяють зробити висновок, що дисертаційна робота «Стратегічне партнерство бізнесу та освіти як умова інноваційного розвитку регіону» за своїм змістом, науковим рівнем та оформленням відповідає вимогам пп. 6-8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. та основним положенням «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р.), а її автор, Олег Русланович Настенко, за результатами публічного захисту основних наукових положень дисертаційної роботи заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор,
в.о. завідувача кафедри маркетингу та логістики
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара
Міністерства освіти і науки України

Ольга ЗІНЧЕНКО

Підпис доктора економічних наук, професора Зінченко Ольги Анатоліївни засвідчую.

Вчений секретар
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Т.В. Ходанен